

Matijakov stric.

(Spisal Fr. —ek.)

III.

T l a k a.



cerkvi so bili oznanili pepelnico in štiridesetdanski post. Pred cerkvijo sta pa čakala kar dva oznanovalca s svojimi oklici in sporočili.

Ljudje privró iz cerkve in se večinoma kmalu razidejo. Možki, posebno gospodarji, pa se ustavijo okoli kamna, s katerega se je že razglasil v teku let marsikateri ukaz, bodisi cesarski, bodisi županski. Ko je bilo zbranih že precej poslušalcev, stopi na kamen čokat, prileten mož s cesarsko kapo na glavi in v ravno taki suknji. V roki držeč polo papirja, naznani na pol beroč pisanje, na pol pa tako, da se bliža kvaterni teden in je torej treba „odrajtati fronke“.

Komaj je ta rekel: „zdaj pa z Bogom, možje!“ skoči na isti kamen drugi oznanovalec, namreč županov hlapec in občinski sluga v eni in isti osebi. Ko obriše ob svoj višnjevi robec očali, natakne to orodje slabih človeških očij prav na konec svojega precej obilega nosu. Nato pa zakriči: „Poslušajte, možje in gospodarji, kaj se vam naznani in ukaže od slavnega županstva. Naznani se vam, da je treba posuti cesto, izkopati in iztrebiti jarke ob cesti in . . . nò . . . in to se vam naznani, kakor rečeno!“ Potem še prav debelo pred se pljune in skoči s kamna.

Gospodarji niso bili posebno veseli teh oklicev, zato so stresali svojo jezo na ubozega županovega hlapca. Govorili so o njem, kako je oblasten in se dela učenega, pa vendar tako mečka pri oklicih, da človek komaj ugane, kaj prav za prav hoče imeti. Tisti pa, ki so ga imeli še prav posebno v želodcu, so celo trdili, da tudi z očali ne zna brati in dostikrat oklice narobe drži, ko ga bere.

Tiste nedelje popoldne je bilo pri nas zbranih več sosedov. Med njimi si zagledal tudi Matijakovega strica. Moja mati so bili namreč ravno kupili kravo v semnju pri sv. Antonu na Rebri in sosedje so bili prišli gledat to živinče, hvalit je in grajat. Da bi bilo več prireje in mleka, zato so mati postregli možem z domačim pridelkom, hruševim moštom.

Pri pijači — če tudi le hruševi — razveže se pa tudi kmetškemu možu jezik. Zato so tudi okoli naše mize zbrani možje začeli bolj glasno goroviti o svojih križih in težavah, o davkih in cestah.

Med pogovorom mož sedli so Matijakov stric v gorki zapešek ter molčeč pridno vlekli in puhali dim iz ust in pipice. Otroci pri peči smo pa poslušali sedaj može, sedaj pa lovili dimove kolobarčke nad stricevo pipico.

Ko se je stricu le že preveč zdelo tistih pritožb možakov, se pa oglasijo: „Kaj godrnjate in tožite in se jezite na davke in cesto. Ni vam

hudega, ne. Vsake kvatre vržeš tiste krajcarje, pa si zato le sam svoj gospodar v hlevu in kašči. Snopja smeš omlatiti, kolikor ga nažanješ, prav vsako zrno je tvoje. Kedo te vpraša, koliko piščet čivka in brska po dvorišču? Ko pokosiš zadnji koš svoje otave, obesiš koso za tram, da tam rjavi, dokler se zopet ne oglasi prepelica v deteljišču. Tlačanit ne hódite, zato pa tako govorite in tožite.“

Možem niso kaj ugajali nauki in svarila striceva. Nekoliko časa so zato molčali, nato so obrnili pogovor na vreme in ozimino, slednjič so pa začeli odpirati vrata in se razšli. Ostali so le še stric v zapečku, mi otroci pa blizu njih.

„Stric, ali ste hodili tudi Vi na tlako?“ poprašam jaz prav boječe.

„Veš, da sem hodil, pa — prinesi, prinesi mi ogelček izpred peči: kresilo sem doma pozabil in „grča“ je mrzla kakor kljuka pri vežnih vratih o sv. Pavlu“, rečejo stric. Ko pa so zopet videli dim pred seboj, pa začno o tlaki pripovedovati tako-le:

„V prejšnjem času ni bilo kmetom tako, kakor je zdaj. Gospod je bil graščak, kmet pa na pol sužen. Kar je rekel tisti v graščini, se je moralo zgoditi hočeš, nočeš. Ko smo imeli doma dela čez glavo in komolce, pa je prišel hlapec iz graščine in moral si iti delat gospodi zastonj. Če nisi ubogal, utaknili so te v podzemeljko lukno, da si bil krotak, da bi te bil ovil okoli prsta. Pritožiti se nisi mogel nikjer, ker nismo bili še tako srečni, da bi imeli za gospodarja Boga in cesarja. Kadar te ni mogel ukrotiti en sam graščak, prišlo jih je nate pet in še več.

Od nas smo hodili tlačanit v Turjak, Cušperk in Ortenek. Posebno v Turjaku smo mnogo tlačanili. Nikoli ne bom pozabil, kako je bilo, ko sem prvič šel tlačanit v to graščino.

Moj starejši brat je bil nekaj obolel. Zato nam ni bilo nič po volji, da je bilo ukazano, naj pridemo drugi dan kosit grofu v Turjak. Delavca ni bilo dobiti, brat je bil bolan, jaz pa še šibak in mlad. V Cušperk ali Ortenek bi bil še šel, ali v Turjak tlačanit iti, to pa ni bila majhna reč. In še nekaj je bilo. Dobili so bili v Turjaku novega paznika za tlačane, valpet so mu rekli. Ta valpet je bil znan vsem ljudem, bil je strašno hud. Ker ni bilo toraj drugače, vzamem drugo jutro koso jaz in mahnem čez Rašico proti Turjaku.

Petelini so še peli, ko nas je stalo pred grajsko pristavo že lepo število trpinov. Kmalu prikorači od graščine sem mož srednjih let, močan pa kakor medved. Opiral se je nalahko ob težko palico in pa velik, kosorep pes ga je spremljal. Tlačanje zašepečejo „valpet gre“ in zagrabiyo za klobuke. Nato se pa priklonimo in sicer tako globoko se priklonimo, da se je srečalo čelo s kolenom. Valpet nas začne klicati po priimkih. Ko pride name vrsta, pa neha klicati. Rudečica ga oblije po vsem obrazu tje do ušes.

„Kaj pa ti, čegav si ti, taki pastirji bodo že hodili delat gospodi v Turjaku? Poberi se mi, tvoj brat naj pride, sicer vržem tebe in brata v najtemnejšo luknjo v gradu!“ Tako me začne obdelovati in zmerjati valpet.

„Gospod, milostni gospod, brat je bolan, prav hudo je bolan. Prosim, prav ponižno prosim, sprejmite mene“, moledvam jaz prevzetneža.

„Tiho, tiho!“ zagrmi nad menoj valpet in zavihti okovano gorjačo nad mojo glavo.“ Vsak pes bo že delal po svoji kmetavzarski buči. Pa, čakaj, le ostani. Pokažem ti, kdo je kmet in kdo gospod!“ Ostal sem toraj in šel z družimi tlačani na travnik.

Hitro smo delali in lep kos travnika smo bili že pomahali in podrli; kajti valpet in njegov pes sta nam bila vedno za petami. Kar mahnem s koso ob kamen, ki je skrit ležal v travi. Ker kosa glasno zazvenči, privzdignem kosje, da bi pogledal, ali se je naredil kaj velik zob v ostrino. V tistem hipu pa se zaleti valpetov pes meni pod noge in me zagradi tako hudo nad kolenom, da se je kri pocedila po hlačah in golenicah. Prestrašen sunem s kosjem psa tje v zobe, da glasno zacvili. Pa, strašno sem bil naletel. Valpet skoči proti meni ter me s palico pobije na tla. Obležal sem nezavesten.

Ko se zavem, ležal sem pod košatim orehom, zraven mene pa sta stala valpet in grajska gospa. Po nemško sta se nekaj pogovarjala. Gospa je mene tako milo pogledala, da sem čutil njen pogled prav v srce. Nekaj prav osornih besedij je rekla še valpetu, potem je odšla. Valpet pokliče nato dva tlačana, da me neseta domov. Sam pa ni tisti dan več šel k tlačanom, ampak zabil je proti mali krčmi in tam pil še pozno v noč.

Mati se doma silno prestrašijo, ko me vidijo vsega v krvi. Ko jim moja nosilca vse povesta, se milo zjokajo. Šest mesecev sem se valjal po postelji vsled pasjih zob in valpetove jeze in grčeve palice. Na tlako pa ni šel tistega leta nihče več od naše hiše, pa tudi klicali niso nikogar.

Drugo leto o mlatvi sem bil pa jaz valpeta precej dobro navil. Bila je mlatev napovedana. Zvečer pripravim cepovje, da bi drugo jutro šel v Turjak mlatiti. Ali, imel sem smolo: zaležal sem bil. Bil je že precej dan, ko se odpravim od doma. Solnce je stalo že za dva moža visoko na nebu, ko pridem do tistega studenca blizu Turjaka. Ko se spomnim valpeta, pade mi ena v glavo. Ne bodi len, kar vtaknem glavo v vodo in pa še srajco si zmočim po prsih, hrbtu in rokavih, pa hitro stopim proti grajskemu skednju. Valpet je stal pri mlatičih. Ko me zagleda, pravi: „Hå, lenuh, ali se zdaj pride mlatiti?“ Jaz si pa začnem molče z rokavom brisati mokro glavo. „Gospod“, pravim, „gospod, tako sem tekel, da sem ves premočen, nisem pa tudi še prav zdrav“, pravim. Valpet vidi mojo mokro glavo in srajco, misli, da sem res tako tekel in sem še bolan vsled njegovih udarcev, pa mi reče: „Tam leži v senco in si odpočij, če ne, bo pa zopet kdo rekel, da sem te jaz gonil in presilil z delom“. In lahko delo sem imel tisti dan na tlaki. Celi dan sem počival v senci.

Kadar pa zdaj gospod v cerkvi pri litanijah molijo za cesarja, vselej se tudi jaz zahvalim Bogu, ki je dal cesarju to misel, da nas je rešil tlake“, pristavijo še stric.

„Stric, pa to vendar ni bilo prav, da ste se legali“, si drznem opomniti.

„Boš tiho, žaba žabasta! Saj sam vem, da ni bilo. Nič naj te ne skrbi; sem že tudi to popravil tam, kjer se popravljaajo take reči.“

Mrak je že bil in cerkvenik je zazvonil „ave Marijo“. Stric na glas molijo „angeljevo češčenje“, potem primejo za kljuko in pravijo: „Lahko noč!“ Po sobi pa se je razlegal odzdrav: „Lahko noč, stric! pa se kmalu zopet oglasite.“



Pa sta ga le premagala.



„Boš prišel jutri k nam, Jernejec?“ so vprašali nekega dne moj oče, stoječ na hišnem pragu, postarnega moža, ki je koračil počasi od cerkve sèm proti naši hiši. Ta mož je bil naš klavec Jernejec, ki je hodil k nam navadno prešiče klat. Bil je že precej star. Na glavi je nosil vedno, po letu in po zimì, staro, oguljeno polhovko in čevlje je imel na kveder. V ustih mu je tičal mal vivček, iz katerega je vedno pihal velike dimne oblake.

„Veš, bom klal!“ so nadaljevali oče.

Jernejec jih je pogledal, vzel vivček iz ust in iztresel pepel iz njega. Potem je pa rekel:

„Toraj boš klal? Katerega pa? Ali mogoče onega, ki si ga kupil oni mesec na semnju v Zatični, kali?“

„Da, da, tistega!“ so odgovorili oče. „Zredil se je že močno in zato ga bom zaklal. Ostala dva bom pa še redil in ju prodal, če najdem kupca!

Toraj pridi jutri, tako-le okrog sedmih, ali pa še prej! Boš?“

„Bom!“ je odvrnil Jernejec kratko in potem je začel počasi stopati proti domu.

Mi otroci pa, ki smo poslušali skrivaj zadaj za vratmi, smo se silno vzradostili, čuvši, da bodo jutri klali. No, pa saj sami veste, kako ste veseli, kadar pri vas koljete! Toraj ni čuda, da smo komaj čakali jutrajšnjega dne!

Moj brat Jožek je skakal po sobi, kakor jelen, vriskal, da so ga morali oče pokregati. To ga je za nekaj časa umirilo, a kmalu je začel zopet ponavljati poprejšnje stvari. V svojem veselju se je tako spozabil, da je prevrnil mojo malo sestrico Anico, ki je začela šele hoditi in je bila ravno v sredi svojega romanja iz enega kota v družega; zato je pa dobil od matere nekaj udarcev, kar ga je spravilo zopet v poprejšnjo mirno lego.

Ko smo se zvečer spravljalì spat, nismo nič kaj pobožno molili, ampak smo vedno mislili na klobase in klobasice, katere so tako dobre!

Še po noči se nam je sanjalo o njih...

Zjutraj smo zgodaj vstali, kar sicer ni bila naša navada, toda danes so nas budile klobase. Brzo smo se oblekli in skočili k oknu, kjer se je videlo na dvorišče; tu so bili zbrani že Jernejec s svojim običajnim, neločljivim vivčkom, mati s škafo, da bi prestrezali kri, in pa oče z noži.